

Even voorstellen.....

Leonie de Heer&Marja Borgers

Doel van deze bijeenkomst

- Elkaar ontmoeten/netwerken
- Mededelingen delen/ (Rond) vraag stellen
- Voorkennis activeren betreffende fonologisch en fonemisch bewustzijn en klankonderwijs
- Uitwisselen ervaringen en ideeën t.a.v. het aanbod klankonderwijs aan anderstalige leerlingen

KLANKONDERWIJS

Foon	: Klank als fysieke handeling
Foneem	: Klank die betekenisverschil tussen woorden veroorzaakt
Fonologisch <i>bewustzijn</i>	: Het kunnen detecteren en manipuleren van de klankstructuur, onafhankelijk van de betekenis.
Fonemisch bewustzijn	: Het kunnen detecteren en manipuleren van de kleinste klankonderdelen in een woord, namelijk de fonemen. Het fonemisch bewustzijn is een gevorderde fase van het fonologisch bewustzijn

Taalbewustzijn

Vermogen om na te denken over de vorm en gebruik van taal en het gebruik van taal en om onbewuste regels in de taal te verwoorden

Fonologische bewustzijn

Ontwikkelt zich rond de leeftijd van 3 jaar. Expliciete leer en oefenkansen zorgen voor stimulatie van deze ontwikkeling.
Leerlingen ervaringen laten opdoen met klanken, klankgroepen en rijm.

Fonemisch bewustzijn

Verwijst net als het fonologisch bewustzijn naar de klankstructuur van woorden, maar hierbij gaat het specifiek om de focus op de steeds kleinere (betekenis onderscheidende) klankeenheden. Het doet een beroep op het onderscheiden waarbij klanken beïnvloedt worden door assimilatieprocessen en op het auditief geheugen.

VAN FONOLOGISCH NAAR FONEMISCH BEWUSTZIJN

Fonologisch bewustzijn als voorbereiding op het fonemisch bewustzijn

- Luisteren
- Zinnen en woorden
- Rijmen
- Klankgroepen

Fonemisch bewustzijn

- Isoleren van klanken
- Synthese van klanken
- Analyse van klanken
- Manipuleren van klanken

Letterkennis

- Letters aanwijzen
- Letters benoemen
- Letters in woorden
- Letters schrijven

Lezen

VAARDIGHEDEN FONOLOGISCH EN FONEMISCH BEWUSTZIJN

Fonologisch bewustzijn	Fonemisch bewustzijn
Rijmen	Identificatie van begin –en eindfoneem
Tellen syllaben	Samenvoegen van fonemen tot woorden
Samenvoegen syllaben tot woord	Splitsen van woorden in fonemen
Identificeren van de beginklank van een woord	Manipuleren van fonemen

Bron: artikel logopedie januari-februari 2017 over 'Kaatje klank'

Fonologisch bewustzijn	Fonemisch bewustzijn
Opdelen van zinnen in woorden	Herkennen van beginrijm in langgerekte woorden
Opdelen van samengestelde woorden	Herkennen van beginrijm in gewoon uitgesproken woorden
Opdelen van woorden in lettergrepen	Toepassen van beginrijm
Verbinden van lettergrepen tot woorden	Klinker in een woord isoleren
Opzeggen van rijmpjes samen met iemand anders	Auditieve analyse op klankniveau
Individueel opzeggen van rijmpjes	Auditieve synthese op klankniveau
Herkennen van eindrijm	Letters kunnen benoemen
Toepassen van eindrijm	

Bron: De Taallijn

Vooraf in de eerste jaren van het basisonderwijs is het fonologisch bewustzijn een belangrijke voorspeller van de technische leesvaardigheid. Training van het fonologisch bewustzijn blijkt goed te zijn voor het lezen en spellen, met name in combinatie met onderwijs in klank-letter-combinaties

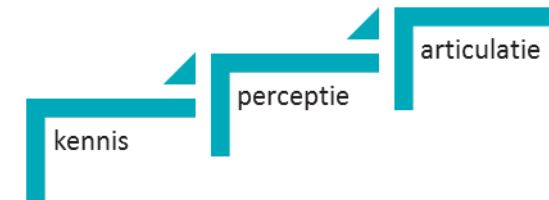
Bron: NRO (Nationaal regieorgaan onderwijsonderzoek)

TERMINOLOGIE KLANKONDERWIJS

- Klinkers en medeklinkers
- Sjwa (e van de, stomme e)
- Tweeklanken en tweetek~~en~~klanken
- Fonologisch bewustzijn en fonemisch bewustzijn
- Klank - teken koppeling (foneem-grafeem koppeling)
- Steunwoord (wordt in VLL structuurwoord genoemd)
- Klankvork

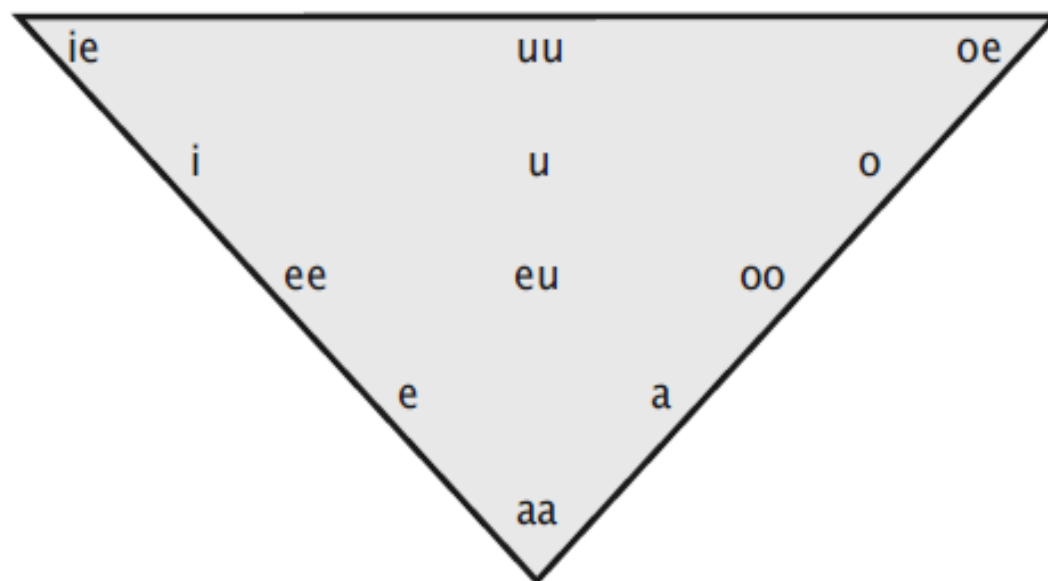
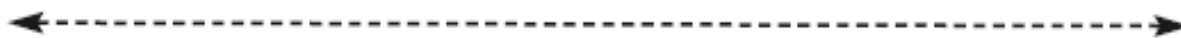
AANDACHTSPUNTEN

- Zorg voor een systematische en expliciete instructie met een zorgvuldige opbouw met hierin aandacht voor modeling, scaffolding en feedback. Voor leerlingen is duidelijk waarom zij klanken leren identificeren, wat een positieve bijdrage levert aan ontwikkelen van het klankbewustzijn.
- Zowel aandacht voor verstaan (waarnemen) als zeggen (articulatie)
- Leerlingen worden geprikkeld om te experimenteren met taal door gebruikt te maken van interactieve, sociale en speelse **werkvormen**. (Fonologisch –en fonemisch bewustzijn, invented spelling en letterkennis)
- Aanbod is zowel auditief als visueel
- Leerkrachten hebben voldoende inzicht in de ontwikkeling van het fonologisch -en foneembewustzijn. Men zal zich bewust moeten zijn dat het type foneem bijvoorbeeld invloed kan hebben op de moeilijkheid van foneembewustzijnstaken.

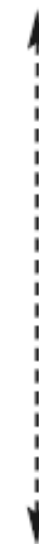

De klinkerdriehoek

voor tegen verhemelte - tong - achter tegen verhemelte

mond gesloten

mond geopend

Tweeklanken		
ui	u vloeit over in de uu	u als in het franse woord oeuvre naar de uu als in fuut
ei (ij)	e vloeit over in de ie	e als in bed naar de ie als in ziet
ou (au)	a vloeit over in de oe	a als in kat naar oe als in koe

Let op!: eu is geen tweeklank (wel een *tweeteckenklank*)

De stappen in de klankles

- **Stap 1:**

De leerkracht biedt een klank aan.

- **Stap 2:**

De leerkracht laat rijtjes woorden horen met de klank van de week mogelijk in een thematische samenhang:

- - Een terugkerend woord in een reeks woorden - Klank in een reeks losse klanken

- **Stap 3:**

Voorzeggen en nazeggen van een losse klank. De leerkracht corrigeert. Daarna het voorzeggen en nazeggen van een klankwoord.

- **Stap 4:**

De leerlingen herkennen en verzamelen woorden met de klank van de week. Ze gebruiken de klank bij het opnoemen van de woorden.

- **Stap 5:**

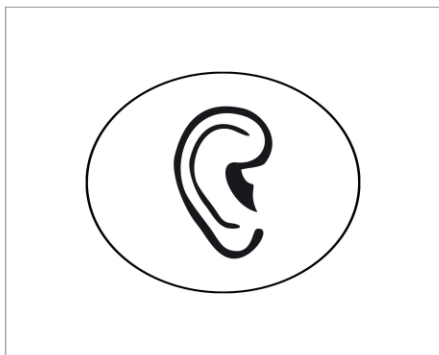
De leerlingen gebruiken de aangeboden klank in spontaan taalgebruik.

Eén les bestaat uit stap 1, 2, en 3; in totaal maximaal 10 minuten. De leerkracht verspreidt de overige oefenactiviteiten over de dag.

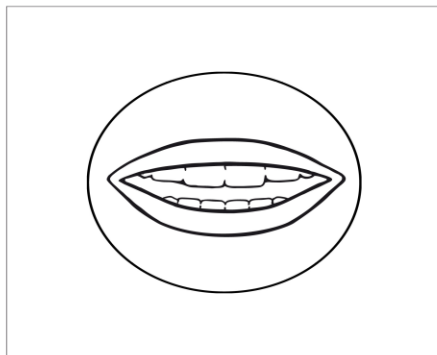
lesdoel

- Vandaag leren we de /../ horen en zeggen

Symbolen en terminologie in de les

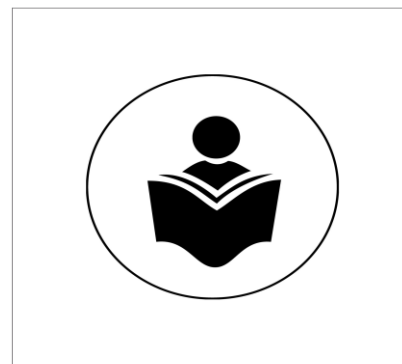
horen

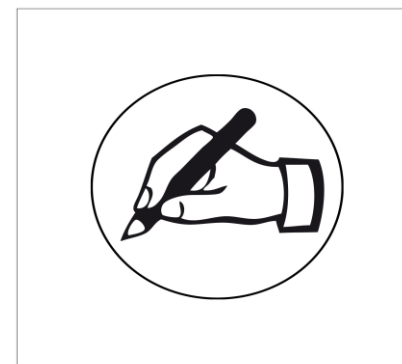
zeggen

klank

lezen

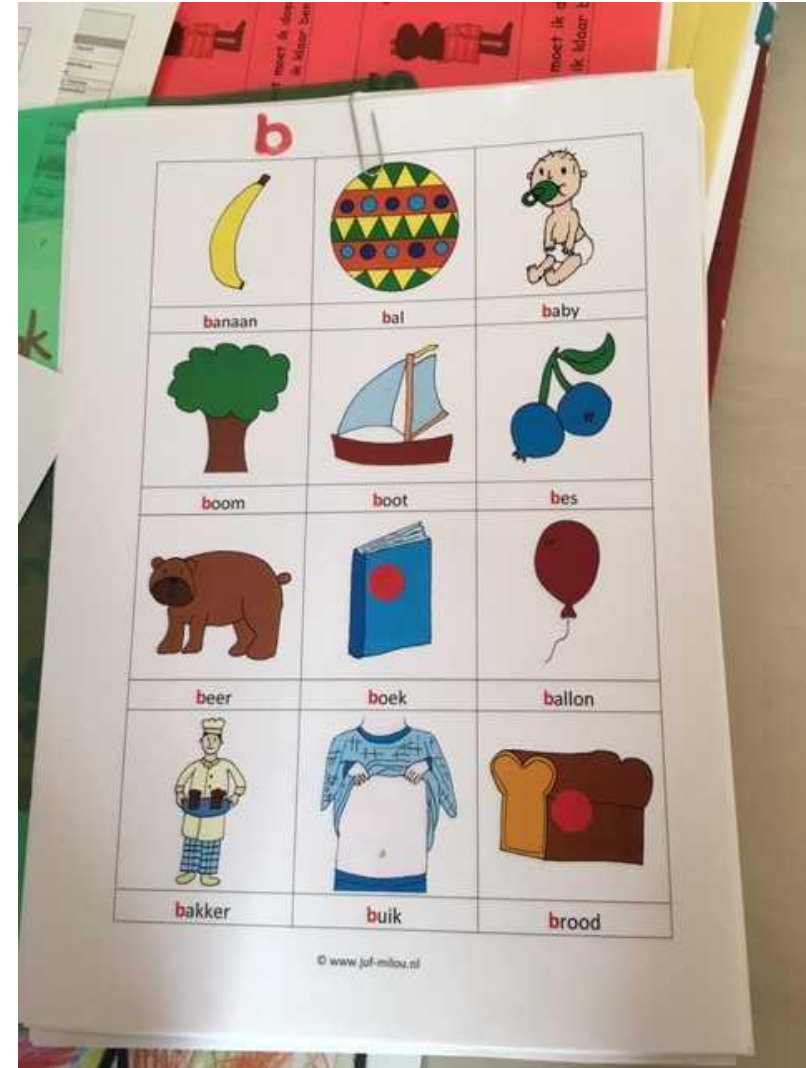
schrijven

letter

Klanklessen Hoe ?

- 5 à 10 minuten
- Een planning maken en aanhouden.
- Maak gebruik van een klankmuur en/of klanktafel
- Laat de klank regelmatig terugkomen op andere momenten.
- Herhaal moeilijke klanken

Overzicht aantal sites passend bij trainen van het fonologisch -en fonemisch bewustzijn bij kleuters

<https://fonemischbewustzijn.nl/>

<http://www.kaatjeklank.be/>

<https://www.lezenmoetjedoen.nl/>

<https://www.lexima.nl/dyslexiesoftware/bouw>

<http://www.expertisecentrumnederlands.nl/soorten-onderwijs/po/werkdocumenten-protocol-preventie-van-leesproblemen-groep-1-en-2/>

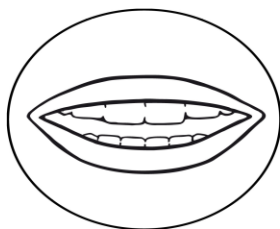
<https://kleuters.wixsite.com/lezenenspellen>

Site uitleg aantal klanken voor de leerkracht

<https://www.rug.nl/language-centre/about-us/news/archive/pronunciation-videos>

Klankonderwijs in de midden –en bovenbouw

SYMBOLEN EN TERMINOLOGIE IN DE LES

horen

zeggen

klank

lezen

schrijven

letter

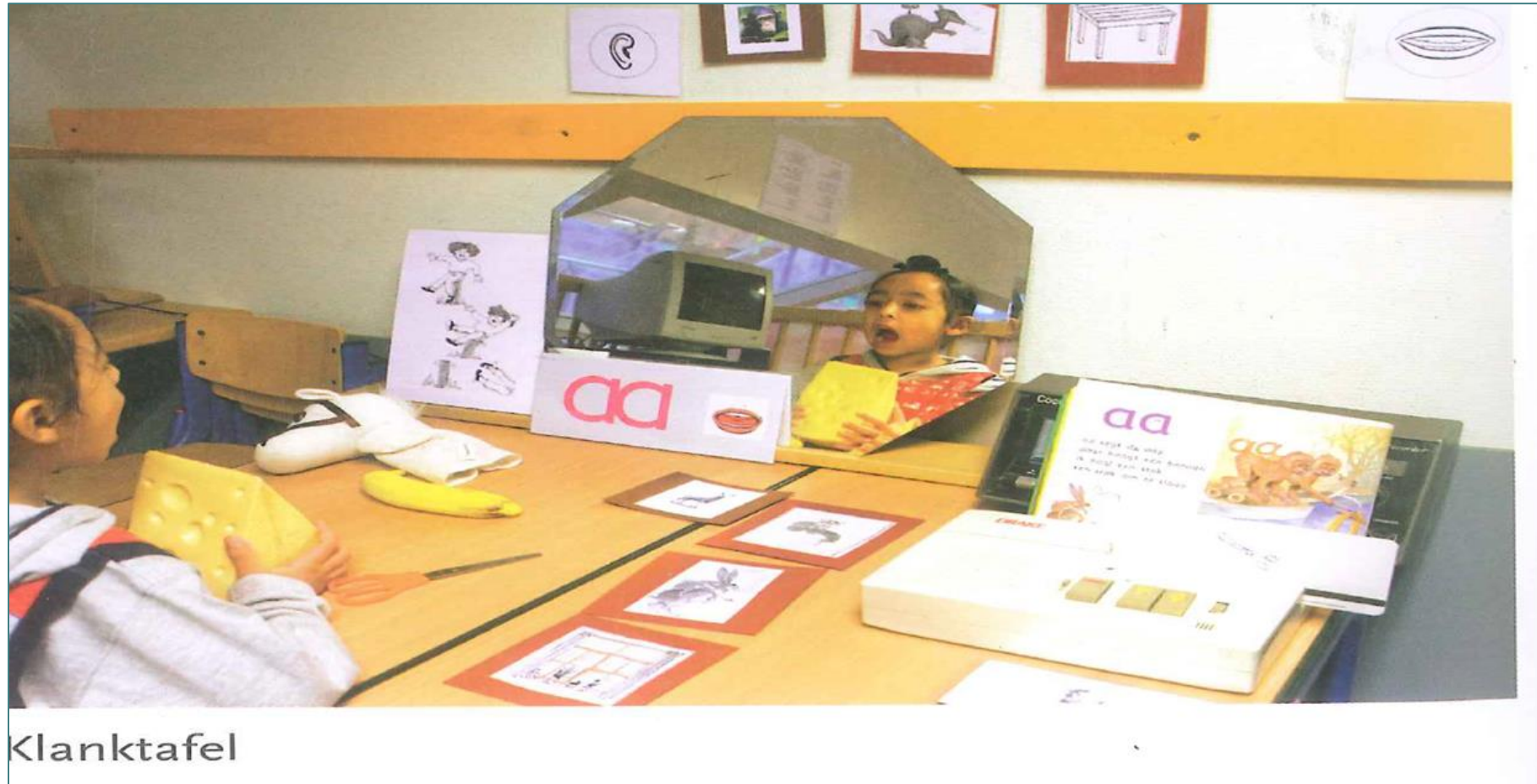
KLANKLESSEN HOE ?

- 5 à 10 minuten
- Een planning maken en aanhouden.
- Maak gebruik van een klankmuur en/of klanktafel
- Laat de klank regelmatig terugkomen op andere momenten.
- Herhaal moeilijke klanken

DE KLANKMUUR

DE KLANKTAFEL

ANDERE TALEN...

- Sommige klanken bestaan in andere talen niet of zijn niet betekenis onderscheidend! (foon / foneem)

<https://nt2.sites.uu.nl/>

AANDACHTSPUNTEN MIDDEN –EN BOVENBOUW

- Verschil in klankgreep en lettergreep levert het meeste probleem op bij de spellingkwestie wel of niet een letter erbij:

klankgreep	lettergreep
open klankgreep: ma+	open lettergreep: ma-
gesloten klankgreep: maan	gesloten lettergreep: maan
open klankgreep: aa+ (aa+pen)	open lettergreep: a- (apen)
gesloten klankgreep: +pən (aa+pən)	gesloten lettergreep: a-pen (apen)
! open klankgreep: a	! gesloten lettergreep: ap-pels
gesloten klankgreep: pəls (a+pəls)	gesloten lettergreep: ap-pels

Bron: De Bovenkamer, Josée Coenen

- De Nederlandse uitspraak kent geen stemhebbende medeklinkers aan het einde van een woord. Dit is verwarrend bij de spelling. Terwijl de eindletters v en z wel veranderen in een f en s, gebeurt dit niet bij de eindletters b en d: geen p of t.

Vergelijk maar eens:

Schrijven: Niet ik schrijv, maar ik schrijf

Verhuizen: Niet ik verhuiz, maar ik verhuis

Hebben: niet ik hep, maar ik heb

Bidden: niet ik bit, maar ik bid

De aanwijzing in spellingsmethodes om langer te maken, is voor de anderstalige leerling niet bruikbaar. Juist vanwege het niet beheersen van de ‘uitspraakregel’: alleen stemloze klanken aan het einde van een woord.

Bron: De bovenkamer, Josée Coenen

Anderstaligen hebben expliciet klankonderwijs nodig!

- !! Leren verstaan van de Nederlandse klanken
- ! Leren uitspreken van Nederlandse klanken

De uitspraak van de klanken
ligt immers ten grondslag
aan de schrijfwijze,
de spelling

Bron: De Bovenkamer, Josée Coenen

klinkers

klank	letter	als in:
aa	aa	aap
a	a	a-pen
oe	oe	poes
ie	ie	riem
i	i	liter
oo	oo	oog
o	o	o-gen

medeklinkers

klank	letter	als in:
p	p	pen
b	b	heb
t	t	teen
d	d	hond
k	k	koek
c	c	circus
b	b	buik
d	d	doos

uu uu vuur
u u vu-ren

ee ee eet
e e e-ten

eu eu reus

ə e de, het
ee een
i aardig
ij vriendelijk

a a tak

i i ik
u u hut
e e hek
o o bos
au ou hout
au pauw
ei ij ijsje
ei ei
ui ui uil

m m maan
n n neus
ŋ ng ring

f f fee
s s sok
c circus
g g geit
ch lach

v v vis
z z zeep
l l lief
r r roos
j j jas
w w weg
h h huis

KLANKONDERWIJS GAAT OOK OVER....

- Klemtoon in woorden en zinnen
- Zinsintonatie

KLEMTON IN WOORDEN EN ZINNEN

anfeesjurkenanfeestmuts hatmijnnicht geertruitjə
togleekzənieterg feestələk methaarbleekəsnuitjə
zəheeftənorskaaraktaʀ isnooitzoənbleipersoon
envrooləkeikənisvoorhaar nietbəpaaltgəwoon
togwasikbleiomhaartəzienzəwaslangnietgəweest
enzədeetfreesələkhaarbest voormijngrotəfeest

Een feestjurk en een feestmuts had mijn nicht Geertruitje.
Toch leek ze niet erg feestelijk met haar bleke snuitje.
Ze heeft een nors karakter, is nooit zo'n blij persoon,
en vrolijk kijken is voor haar niet bepaald gewoon.
Toch was ik blij om haar te zien, ze was lang niet geweest
en ze deed vreselijk haar best voor mijn grote feest.

REGELS

Niet alle regels maar even om ons ervan bewust te zijn:

Elk woord in het Nederlands heeft een bepaald klemtoonpatroon.

Een paar regels (woordniveau):

1. Op een klankgreep met de sjwa (de) valt *nooit* de klemtoon
2. In samenstellingen valt de klemtoon op het eerste deel: **Fees(t)**jurk
3. Afleidingen bestaan meestal uit een voorvoegsel of achtervoegsel met de sjwa (de). De klemtoon valt dan op het hoofddeel:

Fees-te-lijk ; vrolijk

Bron: De Bovenkamer, Josée Coenen

ZINSINTONATIE

Een mededelende zin (vertelzin) heeft een aflopende intonatie

(regel: 1,2,3,6,7,10,11,12)

Een bevelzin (gebiedende wijs) heeft een gelijkblijvende intonatiepatroon

(regel: 8 & 9)

Een vraagzin heeft een oplopend intonatiepatroon

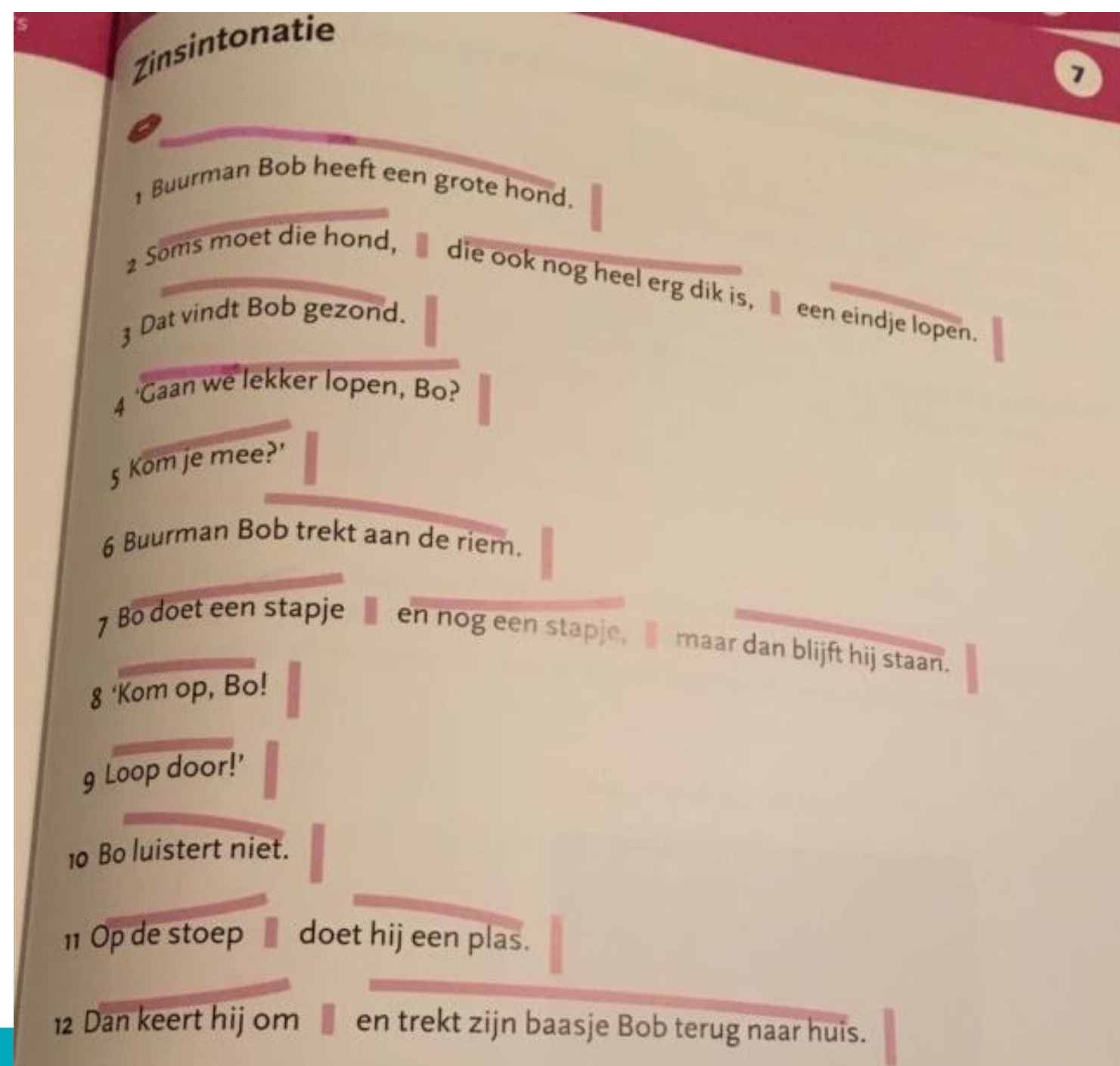
(regel: 4 & 5)

Aan het einde van de zin pauzeer je even |

Bij een mededelende zin zie je een punt .

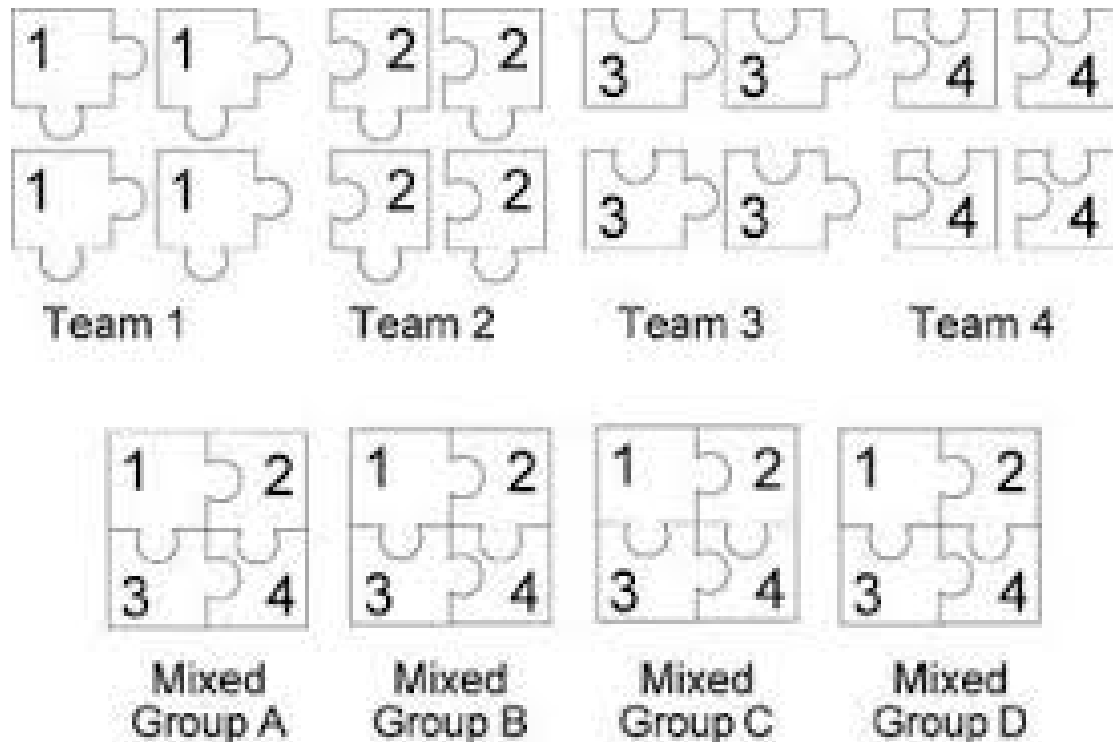
Bij een bevelzin zie je een uitroepteken !

Bij een vraagzin zie je een vraagteken ?

OEFFENEN KLANKLES

WERKVORM: JIGSAW

Suggestie:

Op welke wijze geven jullie binnen school vorm (expliciet/systematisch) aan klankonderwijs?

Vanuit welke overtuiging hebben jullie gekozen voor een bepaalde aanpak/werkwijze betreffende klankonderwijs?

Hoe geef je vorm aan differentiatie/intensief aanbod?

Hoe monitor je de vooruitgang?

.....

Vragen/opmerkingen?

